

Kamuyu Güçlendirici Karşı Hegemonik Eylemlilik Mekânı Olarak Sosyal Medya; Sosyal Medyada Katılma Dair Bibliometrik Bir Analiz

Social Media as a Space for Public Empowering Counter-Hegemonic Action; a Bibliometric Analysis of Engagement in Social Media

Dilek TERZİOĞLU*

* Doktora Öğrencisi,
Giresun Üniversitesi,
Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İletişim
Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-
5339-6203
E-mail:
dilek.terzioglu@giresun.
edu.tr

Makale Türü
Article Type
Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received
07.05.2024

Kabul Tarihi
Accepted
28.05.2024

Önerilen Atıf Şekli /
Recommended Citation:

Terzioğlu, D. (2024).
Kamuyu Güçlendirici
Karşı Hegemonik
Eylemlilik Mekânı Olarak
Sosyal Medya; Sosyal
Medyada Katılma Dair
Bibliometrik Bir Analiz,
Akşehir Meslek
Yüksekokulu Sosyal
Bilimler Dergisi, 17, 38-
49.

ÖZET

Modern devletin oluşumunda, demokrasi sadece kuvvetler ayrılığıyla erklerin birbirini denetlemesini sağlayan kurumsal mekanizmalarla değil, fikir ve ifade özgürlüğü ve kamusal alanda canlı bir kamuoyu müzakeresinin varlığıyla da teminat altına alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, liberalizmin çağdaş formu olan neoliberal hegemonyanın zeminini hazırladığı post-demokrasi döneminde, siyaset sadece seçkinlerin ayrıcalıklı alanı olurken yurttaş, seçim dönemleri haricinde siyasetin ve kamusal alanın dışına itilmiş, dolayısıyla halkın egemenliğini savunan demokrasinin özü tahrip edilmiştir. Ancak, Gramscici hegemonya kavramı, tahakküm ve karşı hegemonya güçleri arasındaki sürekli bir müzakere ve mücadelenin söz konusu olduğu aktif bir alan varsayar. Bu açıdan kamusal alanın daraltılma çabası, her zaman karşı hegemonik bir eylemlilikle alternatif kamusal alanları yaratmaktadır. Bu çalışmayla, sosyal medyanın alternatif kamusal alanla kamuyu güçlendirme yönü, sosyal medyadaki katılımla kamusal alanın kamu lehine genişletilmesi çabaları ile bu temaların son yıllarda bilimsel araştırmalara konu olan bir olgu olarak ortaya çıkması arasındaki ilişkinin bibliyometrik bir analizle tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşı Hegemonya, Demokrasi, Kamusal Alan, Katılım, Sosyal Medya

ABSTRACT

In the formation of the modern state, democracy has been sought to be guaranteed not only by institutional mechanisms that enable the powers to control each other through the separation of powers, but also by the existence of freedom of opinion and expression and a lively public debate in the public sphere. However, in the post-democracy period, where neoliberal hegemony, the contemporary form of liberalism, laid the groundwork, while politics became the privileged domain of the elites, citizens were pushed out of politics and the public sphere, except during election periods, and therefore the essence of democracy, which defends the sovereignty of the people, was destroyed. However, the Gramscian concept of hegemony assumes an active field in which there is a constant negotiation and struggle between the forces of domination and counter-hegemony. In this respect, the effort to narrow down publicity always creates alternative publics and public spaces with a counter-hegemonic activism. This study aims to determine, through a bibliometric analysis, the relationship between social media's aspect of strengthening the public through alternative publicity, efforts to expand the public sphere in favor of the public through participation in social media, and the emergence of these themes as a phenomenon that has been the subject of scientific research in recent years.

Keywords: Counter-Hegemony, Democracy, Public Sphere, Engagement, Social Media

GİRİŞ

Liberal sistem, toplumsal hayatın hukuk kurallarıyla düzenlendiği, yöneticilerin halk tarafından seçimle iş başına getirildiği, ancak bu yöneticilerin kurumsal ve kamusal süreçlerle denetlenebildiği bir devlet modelini benimsemiştir. Hegemonyanın ortak duyu olarak hissedilmesi ve egemenlerin menfaatinin kamusal çıkarla bir olduğuna yönelik rızanın inşasında, ideolojinin siyasi ve ekonomik yönleri arasında kurulan bağ, bu meşruiyet algısıdır. Dolayısıyla demokratik yapının sürdürücüsü olarak erklerin meşruiyetinin sağlanmasında kamusal müzakere süreçleri, etkileşim, sorgulanabilir/ erişilebilir olma, aleniyet, katılım temel yapı taşlarıdır.

Ancak, neoliberalizmin, hegemonyasını 70'lerden itibaren oluşturmaya başlamasıyla, halkın egemenliğinde olması gereken demokratik siyasal alan, -siyaset/sermaye ittifakıyla- piyasa koşullarının çıkarına düzenlenen bir performans sahnesi haline gelmiştir. Neoliberal hegemonik düzende kamusal alan, vatandaşın katılımcı, aktif bir siyasal özne olmak yerine seçimler dışında pasif izleyiciler ve tüketici müşteriler olduğu bir pazar alanı olarak kurgulanmaktadır. Diğer yandan tüm sabitleme ve tutarlılık çabalarına rağmen hegemonya, sürekli müzakere ve mücadeleye gebe dinamik bir süreçtir. Üzerinde mücadele ettikleri zemin gibi hegemonya ve karşı hegemonya unsurları da sürekli değişmekte; sınırlarını genişletmeye çalışmaktadırlar.

Antonio Gramsci (1971), siyasal düzeninin işlevsizleştiği, siyasal ve toplumsal kurumlar ile toplumsal tabanları arasındaki temsili bağlantıların koptuğu, ortak duyuda çatlakların olduğu durumu organik kriz" veya "hegemonya krizi" olarak değerlendirmiştir. 21.yüzyılın ilk çeyreğinde, feodal dönemin eşitsizliğine benzer neoliberal ekonomik düzende, ekonomik eşitsizlikler yanında, temsili demokrasiye ve modern devletin kurumlarına yönelik artan güvensizlik ve hoşnutsuzlukla, Gramsci'nin "organik kriz" kavramlaştırması çeşitli toplumsal hareketlerde kendini göstermişken, bu vatandaş hareketleri dijital mecralarda da alternatif bir kamusalılık çabası olarak ortaya çıkmıştır. Post-demokratik neoliberal düzende sadece ekonomik faaliyetlere bağlanan kamusalılık, toplumsal hareketler sonrası dönemde, kamunun siyasal hayata katılım talebinin mecrası olarak sosyal medyayı alternatif bir kamusal mekân haline getirmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, liberal demokrasilerin doğasının ve rejimin meşruiyetinin kamusal alan ve yurttaş katılımıyla bağlantısı değerlendirilerek, neoliberal hegemonyanın bu yapıyı bozan ve demokraside aşınma yaratan özelliklerine ışık tutulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, bu şartlar altında alternatif kamusalılığın imkânı üzerinden bir tartışma yürütülmüş ve sonraki bölümde sosyal medyanın -hegemonyanın krizinde- alternatif kamusalılığa dair potansiyeli, bu kuramsal çerçeve bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma bölümü, neoliberal hegemonyanın meşruiyet krizinde, karşıt kamuların sosyal medyayı alternatif kamusal mekân olarak kullanımının bilimsel çalışmalara yansıyan niceliksel oranları bir gösterge olduğu kanaatiyle, önceki bölümlere dayanak olarak uygulanmıştır.

NEO-HEGEMONYA, POST-DEMOKRASİ, KATILIMSIZ KAMUSAL ALAN

Temel ilke olarak birey hak ve özgürlüklerine dem vuran liberalizmin tarihçesi mutlak iktidara, merkezîyetçiliğe karşı bir mücadeleyle tanımlanabilir. Tam da bu nedenle liberal demokrasilerde, herhangi bir erkin gücünün tahkimi kabul edilemez. Siyasal bir rejim olarak liberal demokraside meşruiyet, bireyler arasında zımni bir şekilde kurulduğu varsayılan ve halkın egemenliğini önceleyen toplumsal bir sözleşmeye dayanır. Dolayısıyla liberal demokrasinin, haklın egemenliği ideali ve sınırlanmış erk ilkesi arasında denge sağlama iddiasında olan bir yönetim biçimi olduğu ileri sürülebilecektir. 'Liberal' kelimesi bu açıdan, yönetenleri içerden ve dışarıdan denetleyen ağların varlığına atıfta bulunmaktadır (Heywood, 2015; 240-241). Bu anlamda, modern devletin oluşumunda bu ağlar sadece kuvvetler ayrılığını, erklerin birbirini denetlemesini sağlayan kurumsal mekanizmaları değil, fikir ve ifade özgürlüğü ve kamusal alanda canlı bir kamuoyu müzakeresinin varlığını da vurgulamaktadır.

Gerçekten de bugünün demokrasi formu olan temsili demokrasiler açısından, formel süreçlerden öte, fikir ve ifade özgürlüğünün varlığı ve müzakerenin doğal mekanı olarak demokratik bir kamusal alanın varlığı temel koşuldur. Kamuoyunun kendi varlık şartlarını ve kendisiyle ilgili konuları serbestçe müzakere ettiği; kamusal alan olarak adlandırılan bu iletişimsel eylem alanı, demokrasinin merkezi bir özelliğidir. Kant'tan (1983), Habermas (2001, 2014) ve Arendt'e (1994) kadar insan hak ve özgürlükleri üzerine düşünen tüm filozoflar açısından birlikte düşünülen ve müzakere edilen kamusal alan, demokratik ve aydınlanmış, eşit yurttaşlık

normuna sahip bir toplumsal düzen açısından temel bir unsur olarak belirlenmiştir. Ulus devletle kurulan bağın ötesinde kamusal alandaki etkileşimi öne çıkaran bu bakış açısına göre yurttaşlık, bireylerin ve sosyal grupların sadece hakları, sorumlulukları ve görevlerini değil, aynı zamanda çok sayıda 'topluluk' içinde tam katılımı mümkün kılan bir aidiyet duygusunun müzakere edildiği, talep edildiği ve uygulandığı bir dizi sosyal süreçtir (Desforges, 2004; 551). Liberal bir demokraside “yurttaşları”, otoriter rejimlerdeki “uyruktan” ayıran özellikler tam da bunlardır (Kymlicka, 2016; 400-404).

Ancak bugünün demokrasileri bu çizilen çerçevenin oldukça uzağındadır. Halksız demokrasiler, neoliberalizmin hegemonyası altında, tüm bu ideal ve kurucu nosyondan oldukça farklı, başkalaşmış ve deforme olmuş; özetle, dış kabuğunu korusa da özünü kaybetmiş, işlevsiz bir varlık olarak sebep olduğu krizleri yönetmeye çabalamaktadır.

Yunanca ‘hegemonia’ sözcüğünden gelen hegemonya kavramı “bir sistem içerisindeki bir elemanın diğerlerinden üstün, baskın olmasını ifade eder. Antonio Gramsci, kavramı, egemen sınıfın yönetilenlerin rızasıyla hâkim olması olarak ele almıştır (Çoban, 2011; 34). Gramscici çerçeve, toplumsal meşruiyete dayalı başarılı bir hegemonik proje ile devlet egemenliğine karşı açık bir çekişme arasındaki uçsuz bucaksız bir "gri" alanı aydınlatır (Adaman vd. 2018; 4). Bu geniş alanda hegemonik bir grup, bağımlının çıkarlarını kendi çıkarı gibi yansıtırken bağımlılar, hegemonik sınıfın dünya görüşünü ve çıkarını kendi görüş ve çıkarlarıymış gibi yaşar. Dolayısıyla, farklı amaçları, çıkarları ve dünya görüşleri olan çok sayıda dağınık irade, ortak bir dünya anlayışı temelinde, tek bir amaca yöneltilir. Bununla birlikte, eğer egemen grup, rıza sağlayabildiği ortak bir duyu çevresinde kitlelerin onayını alamayıp zora ve baskıya başvurmak zorunda kalırsa Gramsci'ye (1971) göre bu durum, egemen yapının "geniş" bir hegemonyayı tesis edemediği anlamına gelecektir. Geniş bir hegemonya inşa edememe, toplumsal bir grubun ortak duyunun dışındaki bir alanda, siyasi pasiflikten sıyrılarak faaliyete geçmesi nedeniyle ortaya çıkabilir. Bu tam olarak hegemonyanın krizi ya da devletin genel krizidir. 2000'lerin ikinci on yılında dünya çapında ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, hâkim düzen olan neoliberal hegemonyaya geniş toplumsal kesimler nezdinde rıza üretilemediğinin ve ortak duyuda bir yarılmanın mevcudiyetinin göstergeleri olarak yorumlanabilir. Gramsci'nin “organik kriz” veya “hegemonya krizi” adını verdiği durumla, siyasal düzeninin işlevsizleştiği, siyasal ve toplumsal kurumlar ile toplumsal tabanları arasındaki temsili bağlantıların koptuğu günümüz demokrasilerinin görünümü arasında bir örtüşme vardır.

Neoliberalizm, etkili olduğu 70'lerden itibaren ekonomik eşitsizliği daha da artırmış ve giderek neoliberalizme inanan toplumsal gruplar arasında bile hayal kırıklığı ve öfke yaratmıştır. Milenyumun ilk çeyreğinde çeşitli ülkelerde art arda ortaya çıkan protesto hareketleri, yüzyıl başlarken beliriveren finansal çöküşün, siyasal kurumların meşruluk kriziyle (neoliberal post-demokrasinin siyasal kriziyle) çakıştığı tarihsel bir konjonktür ışığında anlaşılmalıdır (Gerbaudo, 2018; 11-40). Bu toplumsal hareketlerin doğmasına da neden olan günümüz demokrasi krizinde, demokrasinin yapısal kurumları ile onları yöneten kurumlar arasındaki bağlantı noktası olan yurttaşlığın, bir aktör olarak etkisizleştirilmesi önemli bir sebeptir. Jacques Ranciere (2015) bu durumu, “demokrasiden nefret eden” siyasal ve ekonomik oligarşinin, kamusal alanı politikadan arındırma çabasıyla, halk egemenliği ilkesi ve yurttaşlığın katılımcılığına dayanan bir demokrasinin temellerini zayıflatması olarak açıklamaktadır. Wendy Brown (2021a, 2021b) ise, her şeyi kuşatan ve ekonomikleştirilen “neoliberalizmin harabelerinde” yurttaşlığın; “homo politicus”un katılımcı etoslarının, yalnızca kâr odaklı “homo economicus”un öznelliğiyle yer değiştirdiği, “halkın çözülmesi” olarak bir “demokratikleştirmeme” sürecinin yaşandığını iddia etmektedir. Siyaset ve kamusal alan, ekonomi tarafından kuşatıldığında, ortak fayda ve kamusal şeylerle ilgili olan yurttaşlığın siyasal değerine ve varlığına ortam hazırlayan demokratik zemin de kaymaktadır. Çünkü neoliberalizm için aktif yurttaşlar değil, izleyen, tüketen yurttaşlar makbuldür. Aristoteles'ten esinle Arendt'in iddia ettiği gibi kamusal alanın ortaya çıkaracağı ve eyleyen yurttaşın kavuşabileceği “iyi hayat” (vita activa) imkânsız hale gelince, elde sadece izleyenin payına düşen “salt yaşam” (vita contemplativa) kalmaktadır (Salman, 2019; 37, Arendt, 1994; 17-106). Dolayısıyla, neoliberalizmle, tüm eşitsizliklerle birlikte siyasal katılım bağlamındaki eşitsizlikler de katlanarak artmıştır. Neoliberalleşme, geniş toplumsal kesimlerin siyasal hayattan dışlanmasına neden olmuş; bu süreçte siyaset, toplumsal olanla bağını kaybetmiştir (Mackert, Turner, 2017; 9).

Peki, halkın, yurttaşların siyasetin ve kamusal alanın dışına itildiği bu yeni hegemonik yapıda, demokrasi, yurttaşlık, kamusal alan ve katılımı ilgili kavramlara dair olanakların varlığı ve görünümleri artık söz konusu değil midir? Sonraki bölümlerde hegemonyanın sabitleme çabasının mutlaka, bu sorular çerçevesinde tartışılacaktır.

KARŞI HEGEMONYA, ALTERNATİF KAMUSALLIK, ALTERNATİF MEDYA

Neoliberal hegemonik düzende, ortak çıkarın lehine düzenlenmesi ve halkın egemenliğinde olması gereken demokratik siyasal alan, piyasa koşullarının çıkarına düzenlenen; vatandaşın katılımcı, aktif bir siyasal özne olmak yerine pasif izleyiciler ve tüketici müşteriler olduğu bir pazar alanı olarak şekillendirilmektedir. Ancak gerçekten de bu hegemonik tahayyül, amacına net ve pürüzsüz bir şekilde ulaşmış ve başarılı olabilmüş midir? Daha açık bir söyleyişle siyasi müşteriler haline getirilmek istenen yurttaş, kamusal olandan ve kamusal alandan el çekip, aktif eyleyen olmanın anlamını unutup, sadece seçimlerde performans sergileyen bir oyuncu; seçmen olmaya razı olmuş mudur?

Bu değerlendirmeyi yapabilmek için Gramsci'ye ve onun diyalektik bakış açısından doğan karşı hegemonyaya ilişkin yaklaşımına bakmak gerekmektedir. Çünkü Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırması öncekilerin aksine tahakkümü, sınıfsal yapı nedeniyle verili bir olgu olarak değil, müzakere ve mücadeleyle kazanılmış bir şey olarak açıklar. Bu açıdan Gramsci'nin altyapı ve üstyapı arasındaki ilişkiye dair yaklaşımı, bütüncül bir yapıyı değil, parçalanmışlıkları dayanak alır (Turner, 2016; 253, 255). Üzerinde mücadele edilen zemin gibi hegemonya ve karşı hegemonya unsurları da sürekli değişmektedir (Routledge, 1996; 511). Scott'un ifadesiyle egemenler, tahakkümü doğallaştırmaya çalışsa da karşı hegemonik bir güç sıklıkla tahakkümü doğallıktan uzaklaştırmayı başarmaktadır (Scott, 2018). Bu açıdan direncin asıl değeri, bireylerin kimliklerini, eylemlerini, bedenlerini ve mekânları sınırlayan ve üreten güç ilişkilerini aşındırarak, istikrarsızlaştırarak veya yeniden yapılandırarak seçimler yapmak ve olasılıklar sağlamak için alanı genişletmesidir. Karşı hegemonik eylemlilik, tahakkümün alanını daraltmayı ve özgürlük alanlarını genişletmeyi sağlayacak farklı seçimler için olasılıklar üretebilir (Baaz vd. 2016; 149).

Teorik bu yaklaşımın reel hayattaki temsili, son yıllarda gerek demokrasilerde gerekse otoriter ya da otokratik rejimlerde, artan sayıda bireyin çeşitli yöntemler kullanarak vatandaşlık hakkı talebiyle kamusal alanı genişletme çabalarının görünür olmasıdır. Bu karşı hegemonik eylemlilik, "demokrasinin demokratikleştirilmesi" amacıyla yurttaşların yatay iletişimine, siyasal katılımına ve halkın egemenliğine sırtını dayamaktadır (Gerbaudo, 2018; 19-72). Vatandaşlığa, ortak faydaya ve dayanışmaya ilişkin çeşitli çatışan görüşler, Ong'un (2006, 22-24) "saf yaşamın (sheer life) karşı-politikası" şeklinde tanımladığı değer şemalarıyla (çevre, feminizm, insan hakları vb.), neoliberal değerlendirme şemalarına ve aidiyet biçimlerine yönelik bir meydan okuma sergilemektedirler. Diğer yandan, yurttaşlık ve halk mefhumlarını ön plana çıkaran bu toplumsal hareketlerde dikkat çeken bir başka özellik, bu eylemliliği çağdaş dijital toplumların bireyselleşmesine ve likiditesine de uyarılama çabasıdır (Gerbaudo, 2018).

Yeni toplumsal hareketlerde failler, kar ve güç odaklı ekonomi politiği nedeniyle enformasyonu sansürleyen, şeytanlaştıran ve/veya görünmez kılan ana akım medya yerine, seslerini duyurmak için alternatif iletişim kanalı olarak değerlendirilen dijital medyaya yönelmişlerdi. Diğer yandan, toplumsal hareketlerde sıradan yurttaşların ana akım medyaya alternatif olarak aktıkları internet ve yeni medya, özellikle sosyal medyanın yaygınlaştığı sonraki süreçte, diğer birçok fonksiyonunun yanında, yurttaşların katılım talepleriyle kamusal mekân haline getirdiği mecralar olmuştur.

Dolayısıyla, hegemonya ortak duyuyu tesis etmek için sabitlik peşinde koşsa da bu tip hamleler, - mücadele sürece içkin olduğundan- kaçınılmaz olarak, her zaman başarısız olmaya mahkûmdur. Bu anlam mücadelesi, aracı iletişim çağında gerek hegemonya, gerekse karşı hegemonya açısından şüphesiz ki medyayı da kapsamaktadır. Çünkü Castells'in (2012; 14) vurgusuyla, toplumsal mücadele zihinsel düzlemde yürütüldüğü ve maddi hayat insanların düşünme tarzı tarafından belirlendiği için, iletişim ve enformasyon, iktidarın olduğu kadar karşı iktidarın; egemenliğin ve toplumsal değişimin temel kaynaklarından. Tarih boyunca bireyler, kolektifler, topluluklar tarafından hak savunusu, eşitlik özgürlük ve demokratik koşullar için çeşitli alternatif kamusal alanlar yaratılmış, işgal edilmiştir. Karşı hegemonik özneler, alternatif medyalarına yerleşerek yaratıcı katılım pratiklerini üretmiş ve dolaşıma sokmuşlardır.

Alternatif medya, egemen kapitalist medya üretimi, medya yapıları, içerik, dağıtım ve alımlama biçimlerine meydan okuyan kitle iletişim araçlarıdır (Fuchs, 2010; 178). Alternatif medya incelemesi, Gramsci'ci hegemonya, ideoloji ve tahakküm kavramından ayrılamaz. Atton'un (2002; 19) ifadesiyle, alternatif medya, ister doğrudan açık bir siyasal platformda, ister denemelerle ve mevcut rollerin, alışkanlıkların, simgelerin ve işaretlerin dönüştürülmesi yoluyla dolaylı meydan okuma biçimlerini kullanıyor olsun, karşı hegemonik alt kültür tarzının kalbindedir ve bu düzeydeki temsiller aslında bir "anlam mücadelesidir" (Hall, 2017). Alternatif

medyayı Gramscici hegemonya kavramsallaştırmasıyla ilişkili kılmayı sağlayan da işte bu anlam üzerine mücadeleye dair kavrayıştır (Bailey vd. 2015; 43-46). Foucault'nun (1980; 134-145) ileri sürdüğü gibi direniş olmadan hiçbir güç ilişkisi olamayacağından, iktidara karşı direnişin başka bir yerden gelmesi gerekmez. Direniş, iktidarla aynı yerde bulunarak var olur; dolayısıyla, güç gibi direniş de çokludur. Downing'e (2001) göre, toplumsal yaşama dair eleştirel bir düşünce içeren, toplumsal ikilemleri ifşa eden, anlamın sabitlenmesi çabalarını boşa düşüren her medya "karşı hegemonik medya" olarak değerlendirilebilir. Karşı kamusal alanlar, kamuoyu üzerinde etkili olan kurumsal medya tekellerinin ve belirli hegemonik dünya görüşlerinin tahakkümü yoluyla uygulanan siyasi/ekonomik tekellerin diyalektik muhalifleridir (Fuchs, 2010; 184).

Katılım, insanların planlama, uygulama ve politika faaliyetlerine doğrudan müdahil olduğu daha geniş bir faaliyet alanına atıfta bulunur. Güç dengesizlikleri ve eşitsizlikler bütünüyle ortadan kalkmayacak olsa da alternatif medya yurttaşların hem içerik oluşturma hem de örgütlenme düzeyinde ortak karar alma sürecine katılmalarını teşvik etmektedir (Bailey vd. 2015; 41). Downing (2001; 47-50) katılım ve kamusal alanı fiziksel uzamdam öte alternatif kamusal alan oluşturmalarıyla açıklayarak bu yaklaşımı desteklemektedir. Ona göre, kamusal alan kavramsallaştırmalarında işaret edilen şeyin özü fiziksel anlamda bir mekân değil, iletişim, müzakere ve meseleler üzerine kamusal tartışmalardır. Bu yaklaşımlar, karşı hegemonik medyanın, müzakereci bir iletişimin ihtiyaç duyduğu kamusal mekânı sağlama ve demokrasiye katkı olasılığını ortaya koymaktadır. Alternatif medya sayesinde toplulukla ilgili olduğu düşünülen konular topluluk üyeleri tarafından tartışılabilir. Topluluk üyelerinin erişimini ve katılımını mümkün kılar, kolaylaştırır, 'sıradan insanlara' seslerini duyurma ve kendi düşüncelerini yayma fırsatı verilir. Alternatif medyanın katılımı kolaylaştırmadaki rolü iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır: medyaya katılım ve medya aracılığıyla katılım. Hem medyaya katılım hem de medya aracılığıyla katılım (kitlesele) iletişim sürecini, genellikle medya profesyonelleri tarafından kısıtlayıcı bir şekilde kontrol edilen bir dizi uygulama olarak değil, tüm toplumları kapsayan bir insan hakkı olarak görmektedir. Medyaya katılım, sıradan insanların (amatörlerin) medya içeriklerinin üretimine (içeriğe dair katılım) ve medya karar alma süreçlerine (yapısal katılım) katılımıyla ilgilidir. Medyaya katılım biçimleri vatandaşların iletişim haklarını kullanarak gündelik konularla ilgili birçok alanda aktif olmalarını sağlar ve bu mikro katılım biçimleriyle demokrasi ve yurttaşlığa dair bir tutumun öğrenilmesi, benimsenmesi ve yurttaşlık kültürünün güçlenmesinin mümkün olacağı kabul edilir. Medya aracılığıyla katılım ise kamusal alanlardaki temsiliyet ve kamusal tartışmalara kapsamlı katılım imkânlarıyla ilgilidir (Bailey vd. 2015; 33-57).

Sıradan insanların kendi içerikleri ve daha kapsayıcı, demokratik medya üretim biçimleri aracılığıyla medyaya katılımı, ana akım medyanın sembolik biçimler üretme tekeline meydan okumakta, ana akım medyanın gücünü mütevazı da olsa dengeleme ihtimalini doğurmaktadır. Alternatif ve amatör medya pratikleri her zaman günlük yaşam pratiklerine gömülmüştür; bu nedenle medya üretim sürecinde aktif bir katılımcı olmak, başlı başına bir politik eğiştirme (Atton, 2011; 16-17). Bugün coğrafi ve fiziksel sınırlamaları ortadan kaldıran ve iletişimin anlamına uygun şekilde topluluk yaratma becerisi olan bir kanal olarak sosyal medya, alternatif medya kavramsallaştırmasının en çarpıcı örneği olarak varlık kazanmaktadır. Yurttaşlar, kamusal alanı genişletme çabasıyla, medyaya katılım ve medya yoluyla katılım pratiklerinin en açık örneklerini sosyal medya etkileşimleriyle sergilemektedirler.

Karşı Hegemonyanın ve Kamusallığın Alternatif Uzamı Olarak Sosyal Medya

Muhakkak ki, dijital iletişim kanalları yoluyla siyasal katılım, teknolojik gelişmenin "öngörülemeyen bir sonucudur" (Merton, 1936). Yani internetin mucitleri bu teknolojiyi vatandaşların alternatif bir kamusal alan yaratması niyetiyle geliştirmemişlerdir. Bu sonucu (aracılığın ortadan kaldırılması) yaratan, vatandaşların bu teknolojiyi yaratıcı bir şekilde kullanmaları ve eylemliliğidir. Dijital teknolojilerin gelişmesi ve kamusal hale gelmesinde öngörülemeyen sonuç, büyük toplumsal hoşnutsuzlukları olan vatandaşlar için bir siyasal katılım medyası ve vatandaşların belirli amaçlara desteklerini ifade etmek veya hak savunuculuğu için içerik ürettiği ve/veya dağıttığı siyasal sosyalleşme alanı haline gelmesidir. Bugün sosyal medya, herhangi bir konuda toplumsal değişim arzu eden insanların kendi gibi düşünen insanlarla kolaylıkla iletişim kurabildiği bir mecraadır. Sosyal medya platformları, finansal maliyetleri düşünmeden, kullanıcıların içerik üretmesi ve dolaşıma sokmasını, vatandaşların eşitler arası bir ilişkiyle birbirleriyle tartışarak "yatay" bir iletişim kurmasını mümkün kılar, örgütlü siyasal yapılar ve temsilcilerine yönelik içerikleri ve etkileşimleriyle de "dikey" bir iletişimle baskı gücü olmalarına imkân vermektedir.

Demokratik konsolidasyon, bir ülkede kurumlar tarafından sunulan demokrasi arzına olduğu kadar, vatandaşlarının demokrasiye yönelik yüksek talebine veya bağlılığına da bağımlıdır. Vatandaşların demokrasi talebi, otoriter rejimlerde halkı güçlendiren demokratik kuralları (özgür ve adil seçimler, ifade özgürlüğü, açık

basın vb.) benimseyerek, yönetim kurumlarını demokratikleşmeye zorlarken güçlü demokrasilerde, demokratik kuralların devamlılığını sağlar; geçiş halindeki demokratik devletlerde ise süreci destekler ve dengeler. Dolayısıyla, demokrasinin tahkim edilmesi için, yüksek oranda bir demokrasi arzı ve talebi gereklidir (Nisbet vd. 2012; 1-4). Geleneksel medya, otokratik kurumlara ve güç ilişkilerine meydan okuyamayan pasif, talep etmeyen bir halk yaratarak kamuoyunu güçlendirici değil, bağımlı kılıcı bir rolü üstlenirken dijital medya, Almond ve Verba'nın (1963) tanımladığı şekilde geri bildirim için izin verdiği; "katılımcı", talep eden vatandaşların gelişimini teşvik ettiği için büyük bir demokratik potansiyele sahip görülmektedir. Zira genel olarak katılımcı vatandaşlar, bilginin pasif alıcıları olmayacak, bilgiyi sorgulamadan kabul etmeyeceklerdir. Gerçekten de dijital mecralardaki katılımın, demokratik kültürel yönelimi etkilediği ve bunun da toplumsal değişimi teşvik ettiği ya da bu olasılığın olduğuna dair birçok çalışma mevcuttur (Smith vd. 2015, Howard, 2009, Bretton, 2005, Nisbet vd. 2012, Lei, 2011, Groshek, 2009)

İnternet bağlamında yapılan bu değerlendirmeler bugün artık Web 4.0 ve sosyal medya ile farklı bir aşamaya geçmiştir. Zira insanlar sosyal ağların multimedya vasfı ve eşzamanlı/eşzamansız, karşılıklı iletişim kurabilme özellikleriyle daha önce ulaşamadıkları kişi ya da kurumlara bireysel veya kitlesel olarak mesajlarını iletebilme şansına sahip olmuşlardır. Bu nedenle sosyal medya etkileşimi yoluyla katılım, kamusallaşma ve özel olarak da sosyal medya yoluyla kamu güçlenmesi konuları dikkate değerdir. Sosyal medya yoluyla siyasal katılım arasındaki ilişki birçok araştırmada incelenmiş olsa da sosyal medya yoluyla kamunun kendisini güçlendirme ve değişim çabası da bilimsel çalışmalara konu olmaya başlamıştır.

Kamu güçlenmesi, topluluğun kendi yaşamı üzerindeki kontrolünü arttırmasını sağlama sürecini ifade eder. "Topluluk" mekânsal olarak bağlantılı olan veya olmayan ortak çıkarları, kaygıları veya kimlikleri paylaşan insan gruplarıdır. 'Güçlendirme' ise, insanların hayatlarını şekillendiren faktörler ve kararlar üzerinde kontrol sahibi oldukları süreci ifade eder. (Labonte, Laverack, 2008). Topluluğun güçlendirilmesi, daha fazla kontrol elde etmek için gücün yeniden müzakere edilmesi sürecidir. Eğer bazı insanlar güçlendirilirse, diğerlerinin de mevcut güçlerini paylaşacaklarını ve bir kısmından vazgeçecekleri varsayılmaktadır (Baum, 2008). Dolayısıyla güç, toplumun güçlendirilmesinde merkezi bir kavramdır ve katılımın teşviki ve geliştirilmesi her zaman güç mücadelesi alanında bir faaliyeti gerektirir.

Smith vd. göre bireyler, sosyal bir eylem veya olayın etkileriyle karşı karşıya kaldıklarında kendiliğinden oluşan kamular doğmaktadır. Dolayısıyla, genel olarak kamu ve sosyal medyadaki kamusal anlamında kamunun oluşumu, bir eylemin sonuçlarını etkilemek, kontrol etmek amacıyla ve fark yaratma arzusuyla bağlantılıdır (Smith vd. 2015; 500). Birtakım başka çalışmalarda da, dijital ağlarla birbirine bağlı kamu kavramı araştırılmıştır. Valentini vd, iletişimi daha hızlı, daha az dolayimli ve daha yaygın hale getiren iletişim teknolojilerinin düşüncelerin, endişelerin ve ortak menfaatlerin paylaşılması sürecini kolaylaştırıp "kamu kavramını değiştirdiğini" ileri sürmüşlerdir. Sosyal medya katılımıyla, kamular izleyici hedef kitleler yerine sosyal etkileşimlerin ve gerçeklik etrafındaki anlamların sosyal inşasının aktif oyuncularına haline gelirler. Sosyal medya kullanıcılarını yapıcı, yaratıcı, dağıtıcı birer kamu olarak ele almak, katılım amaçlı sosyal medya kullanımının merkezine sorunlar etrafında örgütlenme amacıyla iletişim kurmayı koymak anlamına gelmektedir. Bu sebeple Valentini vd. (2012; 875), sosyal medyanın, içeriklerin ulaştığı kitleleri genişlettiği ve egemenlerle yüzleşme olanağı verdiği gerekçesiyle kamuları güçlendirdiğini iddia etmektedirler. Fieseler ve Fleck de (2013; 759) sosyal medyanın, "sanal iş birliği, ağ oluşturma ve birlikte yaratım" şeklinde tanımlanabilecek işlevsel fırsatlarının sosyal medya öncesinde yeterince temsil edilmeyenleri güçlendirdiğini ileri sürmektedirler. Castells'e (2009) göre ise sosyal medya, kişilerin içeriklerini diğerlerine ulaştırarak ağlar oluşturmalarını sağlamakta ve "kitlesel öz iletişim" yoluyla kendi güçlerini harekete geçirmelerine fırsat vermektedir.

Sosyal medyanın güçlendirici kapasitesini savunan bütün bu görüşler açısından ortak olan unsurlar, bu mecraların etkileşimli olması; kullanıcıların içerik üreticisi ve medya yapıcısı olarak katılım sağlayabiliyor olmalarıdır. Sosyal medya, bu açıdan katılımı edilgin bir süreç olmaktan çıkarak hesap sahibine süreçte etkin olma duygusuyla kendine bir aktiflik atfetmesine sebep olabilecektir. Bu bağlamda alternatif kamusal alan için kullanılan internet/sosyal medya iletişiminden bahsetmek, karşıt kamuların, egemen güçlerin karşısında var olan asimetriyi kırmak ve dengelemek amacıyla, karşı hegemonik sembolik üretimlerle, etkileşimlerle kamusal alanın daraltılmasına karşı çıkmaları ve alternatif kamusal mekândaki katılımı kamu güçlenmesinin koşullarını yaratma çabaları hakkında konuşmak anlamına gelmektedir.

Hegemonyanın çifte krizi, farklı seslerin duyulmasını engellemek için kamusal alanın daraltılmasıyla aşılıp, karşı hegemonik sesler, tüm yaratıcılıklarıyla yerleştikleri alternatif kamusal mekânlarında; sosyal medya mecralarındaki pratiklerle tam aksi yönde bir direnç uygulamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle,

hegemonyanın ve demokrasinin krizine dair çalışmalar artarken, eşzamanlı olarak alternatif kamusal ve sosyal medyadaki siyasal alanı genişletme çabalarına dair çalışmalar da bu dönemde yoğunlaşmıştır. Aşağıdaki araştırmada, sosyal medyadaki katılımı kamusal alanın kamu lehine genişletilmesi çabaları ve karşıt/alternatif kamusalığa dair son yıllarda artan hareketlilik ile bu olgunun bilimsel araştırmalarda konu olarak ortaya çıkması arasındaki ilişkinin bibliyometrik bir analizle tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, 02.05.2024 tarihinde Web of Science (WOS) Core Collection veri tabanından toplanan veriler, bibliyometrik analizle sistematik hale getirilmiş ve yorumlanmıştır. Belirli bir araştırma disiplini veya araştırma temasına dair var olan bilimsel literatürün miktarı genellikle çok fazladır ve bu da araştırmacıların bu bilgilere ilişkin sistematik ve bütüncül bir bakışa sahip olmasını zorlaştırmaktadır (Rodrigues vd. 2014). Bibliyometrik analiz, oldukça geniş olan akademik literatüre makroskobik bir genel bakışı mümkün kılan bir tekniktir. Bu teknikle, yayınlanmış araştırmalara ilişkin bilgilerin niceliksel analizi yoluyla, belirli bir araştırma alanındaki belirli temalarla ilgili çıktılarının nitelikleri ve gelişimi sınıflandırılabilir (Jia vd. 2014; Li, Hale, 2016). Bu araştırma türü, belirli bir konuda yayın yapan önemli dergiler, ülkeler ve kurumlar yanında, yayınlara ayrılan konu kategorileri, araştırma temalarının çeşitliliği, bir araştırma alanının çok disiplinli karakteri, etkili yazarlar ve yayınlara hakkında fikir verebilir (Wang vd. 2014). Bibliyometrik analizle elde edilen veriler çok büyük ve nicel veriler olması nedeniyle nesnel (örneğin, alıntı ve yayın sayısı, anahtar kelimelerin ve konuların varlığı) olma eğilimindedir; ancak, yorumlar çoğunlukla amaçlı teknikler ve prosedürler yoluyla oluşturulan hem nesnel (örneğin performans analizi) hem de öznel (örneğin tematik analiz) değerlendirmelere dayanır (Donthu, 2021). Zupic ve Čater (2014), bibliyometrik analiz için beş aşamalı bir prosedür tanımlamışlardır. Araştırma sorusu/soruları tanımlama ve uygun bibliyometrik yöntemlerin seçimi, veri tabanından verilerin filtrelenmesi ve verileri dışarı aktarılması, verilerin analizi, görselleştirme, yorumlama. Bu aşamalar aşağıdaki araştırmaya şu şekilde uygulanmıştır:

Öncelikle, yukarıdaki kavramsal çerçeveye uygun bir inceleme yapmak amacıyla, sosyal medyadaki karşı hegemonik eylemlilikle alakalı beş tema (sosyal medya, kamusal alan, demokrasi, dijital aktivizm, karşı kamular) belirlenmiştir. Daha sonra, 2013-2023 yılları arasında bu temalarda yayınlanmış akademik çalışmalar Web of Science (WOS) veri tabanı kullanılarak bibliyometrik bir analiz yapmak üzere filtrelenmiştir. Bu tarihsel aralıkta, başlangıç noktası olarak belirlene 2013 yılı, toplumsal hareketlerin yaygınlaştığı ve karşı kamuların seslerini bu mecralarda duyurmak için sosyal ağları yoğun bir şekilde kullandığı tarih olması sebebiyle seçilmiş ve günümüze kadar on yıllık dönem incelenmiştir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesini destekleyecek bibliyometrik veri seti şu şekilde tespit edilmiştir:

- Yıllara göre yayın sayısı ve yayınların atıf alma oranı
- Döküman türü
- Yayınların Web of Science alan kategorisine göre dağılımı
- Yayınların ülkelere göre dağılımı
- Yayınların yayın dillerine göre dağılımı
- Yayınların dergilere göre dağılımı

Son olarak, WOS veri tabanından elde edilen veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

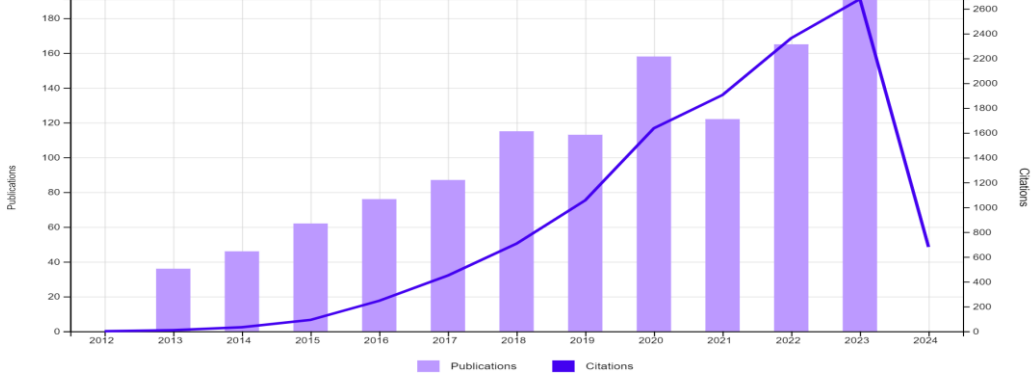
Web of Science'tan elde edilen veriler doğrultusunda, sosyal medyadaki karşı hegemonik eylemlilikle alakalı belirlenen temalar bağlamında yapılan analizde, 2013-2023 yılları arasında yayınlanmış 1.171 akademik çalışma tespit edilmiştir.

Bu araştırmaların yıllara göre dağılımı ve atıf alma sayısı incelendiğinde toplumsal hareketlerin arttığı ve bu eylemliliklerin sosyal medya örgütlendiği ve seslendirildiği yıllar olan 2013'ten sonra yayın sayısının arttığı

ancak en fazla yayının ve yayınların atıf alma oranının 2023 yılında olduğu görülmektedir. Bu sonuç, sosyal medyanın giderek artan oranda kamusal mecra olarak kullanılması nedeniyle, araştırmacıların, sosyal medya yoluyla kamusal eylemlilik olgusunu açıklamaya çalıştıklarının bir göstergesi olarak görülebilir.

Tablo 1. İlgili Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı
2023	191	2017	87
2022	165	2016	76
2021	122	2015	62
2020	158	2014	46
2019	113	2013	36
2018	115		

Grafik 1. İlgili Yayınların Seçili Yıllardaki Yayın ve Atıf Alma Oranları

Yayınlara doküman türüne göre incelenmesi neticesinde çalışmaların neredeyse tamamına yakınının (%87.532) makale türünde olduğu görülmüştür.

Tablo 2. İlgili Yayınların Doküman Tiplerine Göre Dağılımı

Doküman Tipi	Sayısı	Doküman Tipi	Sayısı
Makale	1,025	Kitap İncelemesi	31
Kitap Bölümü	83	Derleme	23
Erken Erişim	56	Kitap	5
Bildiri	52	Düzeltilme	3
Editöryal Materyal	35		

Dijital kamusal alanın genişletilmesi ve kamu güçlenmesi meselesi, birçok disiplini ilgilendiren bir fenomen olduğundan birçok bilimsel kategorinin konuyla ilgilendiği ve araştırma problemi olarak incelemeye değer bulunduğu görülmektedir. Yayınların ilgili zaman aralığında bu açıdan nasıl sınıflandırılacağı incelenmiş ve en fazla yayının İletişim Bilimleri (%42.955) alanında yapıldığı ve daha sonra Sosyoloji (%10.845) ve Siyaset Bilimi (%10.077) alanında çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Tablo 3. İlgili Yayınların Alan Kategorisine Göre Dağılımı*

Web of Science Alan Kategorisi	Sayısı	Web of Science Alan Kategorisi	Sayısı
İletişim	503	Disiplinlerarası Sosyal Bilimler	84
Sosyoloji	127	Kadın Çalışmaları	74
Siyaset Bilimi	118	Kültürel Çalışmalar	58

*En yüksek sayıda yayın yapılan alanlar seçilmiştir.

WOS veri tabanında bu çalışmanın kapsamıyla ilgili birçok farklı ülkede yayınlanmış makaleler bulunmaktadır. Tablo 4, WOS'tan elde edilen verilere dayanarak ülkelere göre bu yayınların sayısını göstermektedir. Buna göre, en fazla yayın yapılan ülke A.B.D iken (334), İngiltere (146) ikinci, İspanya (94) üçüncü sıradadır. Bu verilerde dikkat çekici nokta, Türkiye'nin 21 makaleyle, yayın yapan dünya ülkeleri arasına girmiş olmasıdır. Bu sonuç, kamusal alanın daraltıldığı bir konjonktürde, sosyal medya mecralarına demokrasi talebi ve katılım talebiyle yönelen kamunun, araştırmacıların ilgisini çekmesi olarak değerlendirilebilecektir.

Tablo 4. İlgili yayınların yayınlandığı ülkelere göre dağılımı.

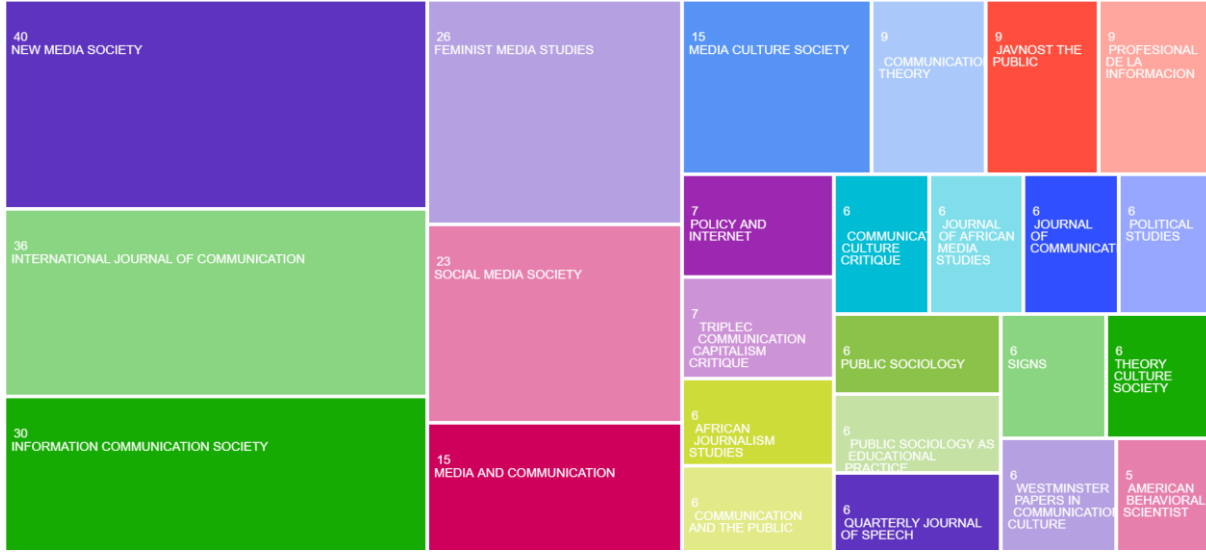
Ülkeler	Yayın Sayısı	Ülkeler	Yayın Sayısı
A.B.D.	334	Rusya, İtalya	27
İngiltere	146	Hindistan	24
İspanya	94	Brezilya	23
Avusturalya	71	Türkiye, Güney Afrika, Norveç	21
Almanya	59	Danimarka	18
Kanada	51	Fransa, İskoçya	17
Çin	39	Polonya	14
Hollanda	36	İsviçre, Portekiz	12
İsveç	35	İsrail	11

WOS veri tabanında, bu çalışmanın kapsamıyla ilgili 9 dilde yayınlanmış makale bulunmaktadır. Tablo 5'te, WOS'tan elde edilen verilere dayanarak yayın dillerine göre bu yayınların sayısı sıralanmıştır. Buna göre en fazla kullanılan dil, çok büyük oranda İngilizcedir (1,073); ikinci olarak İspanyolca (50) gelmektedir. Yine bu verilerde de Türkçenin, yayın sayısı (9) çok olmamakla birlikte bu 9 dilin arasına girdiği görülmektedir. Dijital mecradaki kamusal alan, demokrasi, katılım konularında yapılmış yayınlarda, WOS veri tabanında Türkçenin 5. sıradaki dil olarak sıralamaya girmiş olması, bu mecradaki kamusal canlılığın bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Tablo 5. İlgili yayınların yayın dillerine göre dağılımı.

Yayın Dili	Yayın Sayısı	Yayın Dili	Yayın Sayısı
İngilizce	1,073	Almanca	6
İspanyolca	50	İtalyanca	4
Portekizce	12	Fransızca, Çekçe, Afrika Dilleri	2
Rusça	10	Slovakça	1
Türkçe	9		

Makalelerin yayımlandıkları dergilerin incelenmesi sonucu, en fazla yayının büyük oranda yeni medya, iletişim, medya çalışmaları, feminist medya, sosyal medya vb. başlıklı, genel olarak yukarıdaki WOS alan kategorilerine uygun şekilde İletişim alanındaki dergiler olduğu görülmüştür.

Grafik 2. İlgili yayınların yayımlandıkları dergilere göre dağılımı.

SONUÇ

Liberalizmin devlet kurgusu, negatif özgürlük inancıyla, yani bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin dışardan gelebilecek her türlü müdahaleden arı tutulmasını sağlayacak düzenlemeleri yapacak bir aygıt olarak idealize edilmiştir. Buna rağmen bu ideali hayata geçirecek kurumsal düzenlemeler ve hukuk devleti normları, bu yapının muhakkak demokratik olmasını sağlamamaktadır. Zira liberalizmin siyasal felsefesi olan “halkın, halk için halk tarafından yönetilmesi” ilkesi, ekonomik felsefesi olan kapitalizmin ihtiyaçlarıyla her zaman çelişmiştir. Bu çelişkiler günümüzün hegemonyası şeklinde zuhur eden neoliberalizmin yarattığı küresel eşitsizliklerle katlanarak artmış; ekonomik krizlerin siyasal sistemlerin sorgulandığı meşruiyet krizleriyle birleştiği post-demokratik hegemonya krizleri baş göstermiştir. Daha az devlet, daha fazla özgürlük iddiasındaki neoliberal teorinin ürünü olan bugünün demokrasileri, özgürlüklerin siyasal/ekonomik seçkinler eliyle budandığı, kamusal alandaki ilişkiyle varlık bulacak olan aktif vatandaşlığın, siyaset alanının dışına itildiği otoriterleşen hegemonik yapılarıdır. Çağdaş demokrasilerde vatandaş tahayyülü, kamusal alanda katılım imkânlarının seçim dönemlerinde performans sergileyen seçmenler olmakla sınırlandırıldığı müşteriler olmalarıdır. Ancak birçok hegemonya her zaman meydan okumalara maruz kalacaktır ve karşı hegemonyasını gövdesinde taşır. Post demokratik hegemonik kriz de karşı hegemonik eylemliliklerle daha fazla ifşa olmaktadır. Toplumsal hareketler yanında bugün sanal uzamda da bu meydan okumanın nüveleri görülmekte; vatandaşlar alternatif kamusal alanlarına yerleşerek, oradaki kültürel katılım pratikleriyle kamusal alanı genişletip, asimetrik güç dengesine karşı kamu lehine bir girişimde bulunmaktadırlar.

Bu çalışma, sosyal medyadaki bu karşı hegemonik katılım girişimlerine dair iki bin on üç sonrası artan hareketliliğin bilimsel çalışmalarda yansımalarıyla “gerçek demokrasi” talebi arasında bir bağlantının varlığını araştırmak amacıyla yapılmış ve anlamlı verilere ulaşılmıştır. Buna göre gittikçe artan bu araştırma ilgisi, Gerbaudo’nun (2018) “post demokrasinin siyasal krizi” olarak değerlendirdiği süreçte, vatandaşların demokratik kamusal alanı yeniden yaratmaya dair taleplerinin sosyal medya yoluyla karşı hegemonik eylemliliğinin bir semptomu olarak yorumlanmıştır. Ancak ülkemiz araştırmacıları için en önemli nokta şüphesiz ki bu nicel araştırmada, Türkiye’nin ve Türkçe araştırmaların dünyada bahse konu temalarda yayın yapılan ülkeler ve dil sınıflandırmasında oldukça dikkat çekici bir şekilde sıralamaya girmiş olmasıdır. Bu veri, sosyal medya ve katılım konularında daha ileri nitel araştırmaları cesaretlendirici bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., Arsel, M., Akbulut, B. (2018). Neoliberal developmentalism, authoritarian populism, and extractivism in the countryside: the Soma mining disaster in Turkey, *The Journal of Peasant Studies*.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The Civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu, Seçme Eserler* (Çev: B. S. Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Atton C (2002) *Alternative Media*. London: Sage.
- Atton, C. (2011). "Alternative Media", *Encyclopedia of Social Movement Media*, (Ed: John D. H. Downing), Sage Publication, Inc.
- Baaz, M, Lilja, M, Schulz, M, Vinthagen, S. (2016). "Defining and Analyzing "Resistance": Possible Entrances to the Study of Subversive Practices", *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 41(3) 137-153.
- Bailey, O.G, Cammaerts, B, Carpentier, N. (2015). *Alternatif Medyayı Anlamak* (1.Baskı), Kafka, İstanbul.
- Baum, F. (2008). Foreword to Health promotion in action: from local to global empowerment. In *Glob. Conf. Health Prom* (Vol. 21, pp. 88-89).
- Bratton, M., Mattes, R., Gyimah-Boadi, E. (2005). *Public opinion, democracy, and market reform in Africa*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Brown, W. (2021a). *Halkın Çözülüşü, Neoliberalizmin Sinsi Devrimi*. Metis Yayınları (çev. B. E. Aksoy), İstanbul.
- Brown, W. (2021b). *Neoliberalizmin Harabelerinde, Batı'da Antidemokratik Siyasetin Yükselişi*. Metis Yayınları (çev. B. Doğan), İstanbul.
- Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, M. (2012). *Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları (1.Baskı), Antalya.
- Çoban, S. (2011). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Doktora Tezi*, İstanbul.
- Desforges, L. (2004). The formation of global citizenship: "international non-governmental organization in britain". *Political Geography*, 23, 549–569.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines, *Journal of Business Research*, Volume 133, Pages 285-296,
- Downing, J. D. H. (2001). *Radical Media Rebellious Communication and Social Movements*. California: Sage.
- Fieseler, C.,Fleck, M. (2013). The Pursuit of Empowerment through Social Media: Structural Social Capital Dynamics in CSR-Blogging. *Journal of Business Ethics*, 118, 759-775.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*, (ed. C. Gordon).New York, Pantheon Books.
- Fuchs, C. (2010). *Alternative Media as Critical Media*. *European J of Social Theory* 13(2): 173-192.
- Gerbaudo, P. (2018). *Maske ve Bayrak, Popülizm, Yurttaşçılık ve Küresel Protesto* (1.Baskı), Kafka, İstanbul.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. Edited by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. New York: International Publishers Co.
- Groshek, J. (2009). The democratic effects of the Internet, 1994–2003: A cross-national inquiry of 152 countries. *The International Communication Gazette*, 71, 115–136.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. Kabalıcı Yayınevi (çev. M. Tüzel). İstanbul.

- Habermas, J. (2014). *Kamusalın Yapısal Dönüşümleri*, 12.Baskı. İletişim.
- Hall, S. (2017). *Temsil, Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*, Pinhan Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2015) *Siyasetin Temel Kavramları*, 2. Baskı. Ankara: Adres Yayınları.
- Howard, P. (2009). *The digital origins dictatorship and democracy: Information technology and political Islam*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Jia, X., Dai, T., Guo, X. (2014). Comprehensive exploration of urban health by bibliometric analysis: 35 years and 11,299 articles. *Scientometrics* 99, 881-894.
- Kant. I. (1983). *Felsefe Yazıları "Aydınlanma Nedir"(1784)- Immanuel Kant-* (çev.Nejat Bozkurt). *Felsefe Yazıları*. http://www.allmendeberlin.de/Aydinlanma_Nedir_Kant.pdf (Erişim: 12.02.2024)
- Kymlicka, W. (2016) *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, 3.Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Labonté R., Laverack G. (2008) *Health promotion in action: from local to global empowerment*.
- Lei, Y. (2011). The political consequences of the rise of the Internet: Political beliefs and practices of Chinese netizens. *Political Communication*, 28, 291–322
- Li, J., Hale, A. (2016). Output distributions and topic maps of safety related journals. *Safety Science* 82, 236-244.
- Mackert, J. Turner, B.S. (2017) *The Transformation of Citizenship, Volume 3: Struggle, Resistance and Violence* (Edited by Jürgen Mackert and Bryan S. Turner), Routledge, New York.
- Merton, R.K. (1936). The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action. *American Sociological Review*, Vol. 1, No. 6 (Dec.1936), pp. 894-904.
- Nisbet, E., Stoycheff, E., Pearce, K.E. (2012). Internet Use and Democratic Demands: A Multinational, Multilevel Model of Internet Use and Citizen Attitudes About Democracy, *Journal of Communication* 62, 249–265, International Communication Association.
- Ong, A. (2006). *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Durham, NC: Duke University Press
- Ranciere, J. (2015). *Demokrasi Nefreti. İletişim Yayınları* (çev.Utku Özmakas), İstanbul.
- Rodrigues, S.P., Van Eck, N.J., Waltman, L., Jansen, F.W. (2014). Mapping patient safety: a large-scale literature review using bibliometric visualisation techniques. *BMJ Open* 4(3).
- Routledge, P (1996). "Critical geopolitics and terrains of resistance", *Political Geography*, Vol. 15, No. 6i7, pp. 505-531.
- Salman, G. (2019). Neoliberalizm, Kamusalılık, Yurttaşlık, *Posseible*, (16), 33–41.
- Scott, J.S. (2018). *Tahakküm ve Direniş Sanatları, Ayrıntı Yayınları* (3.Baskı).
- Smith, B., Men, L., Al-Sinan, R. (2015). Tweeting Taksim communication power and social media advocacy in the Taksim square protests, *Computers in Human Behavior*. 50. 499-507. Elsevier.
- Turner, G. (2016). *İngiliz Kültürel Çalışmaları, Heretik Yayınları* (çev: D. Özçetin, B. Özçetin), Ankara.
- Valentini, C., Kruckeberg, D., & Starck, K. (2012). Public relations and community: A persistent covenant. *Public Relations Review*, 38(5), 873-879.
- Wang, B., Pan, S-Y., Ke, R-Y., Wang, K., Wei, Y-M. (2014). An overview of climate change vulnerability: a bibliometric analysis based on Web of Science database. *Natural Hazards* 74, 1649-1666.
- Zupic, I., Cater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), pp. 429-472.